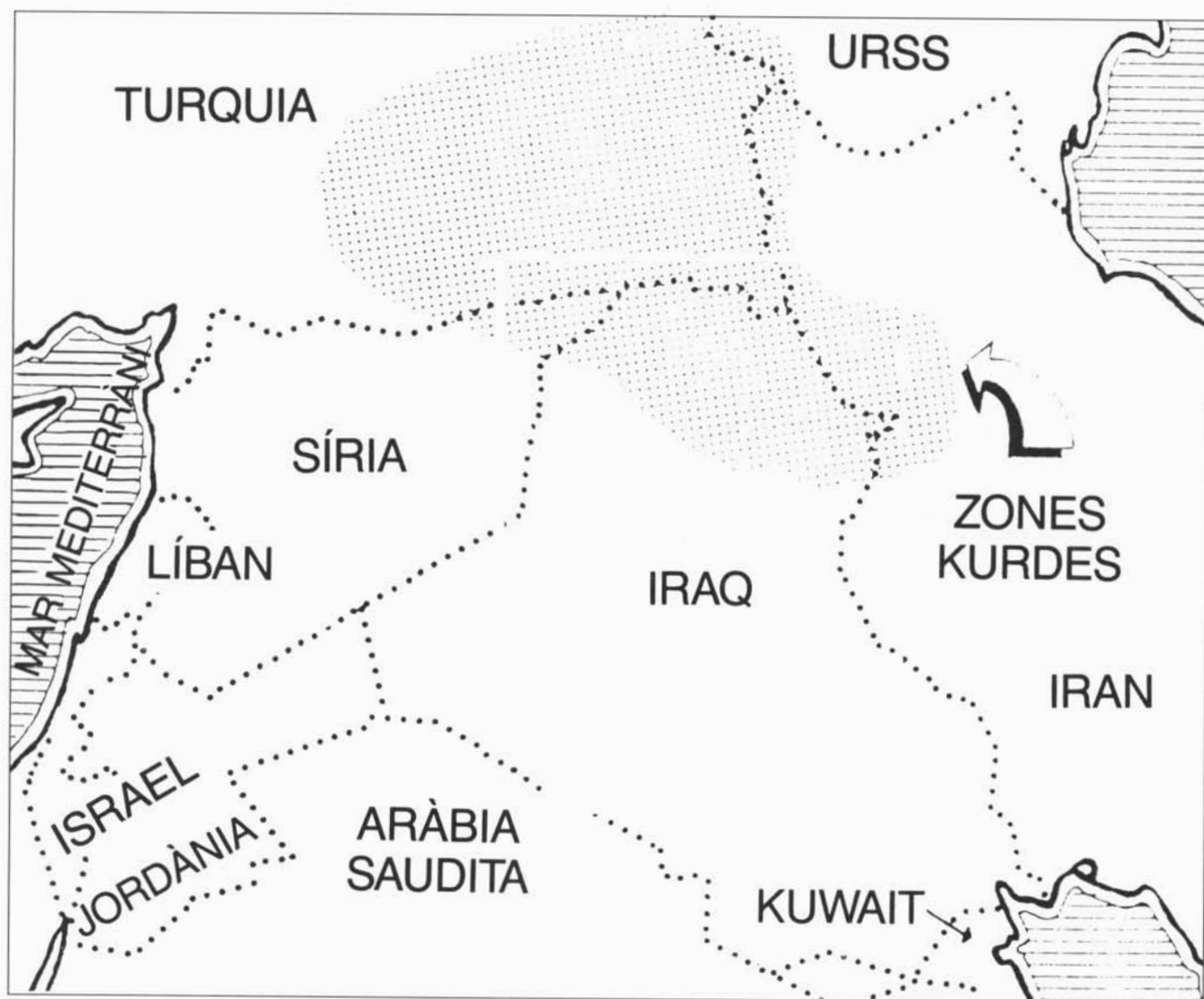

A LA RECERCA DEL KURDISTAN

Cal que dins del cor del poeta hi hagi un ninot de neu per al cadàver del martir (Mahdi)

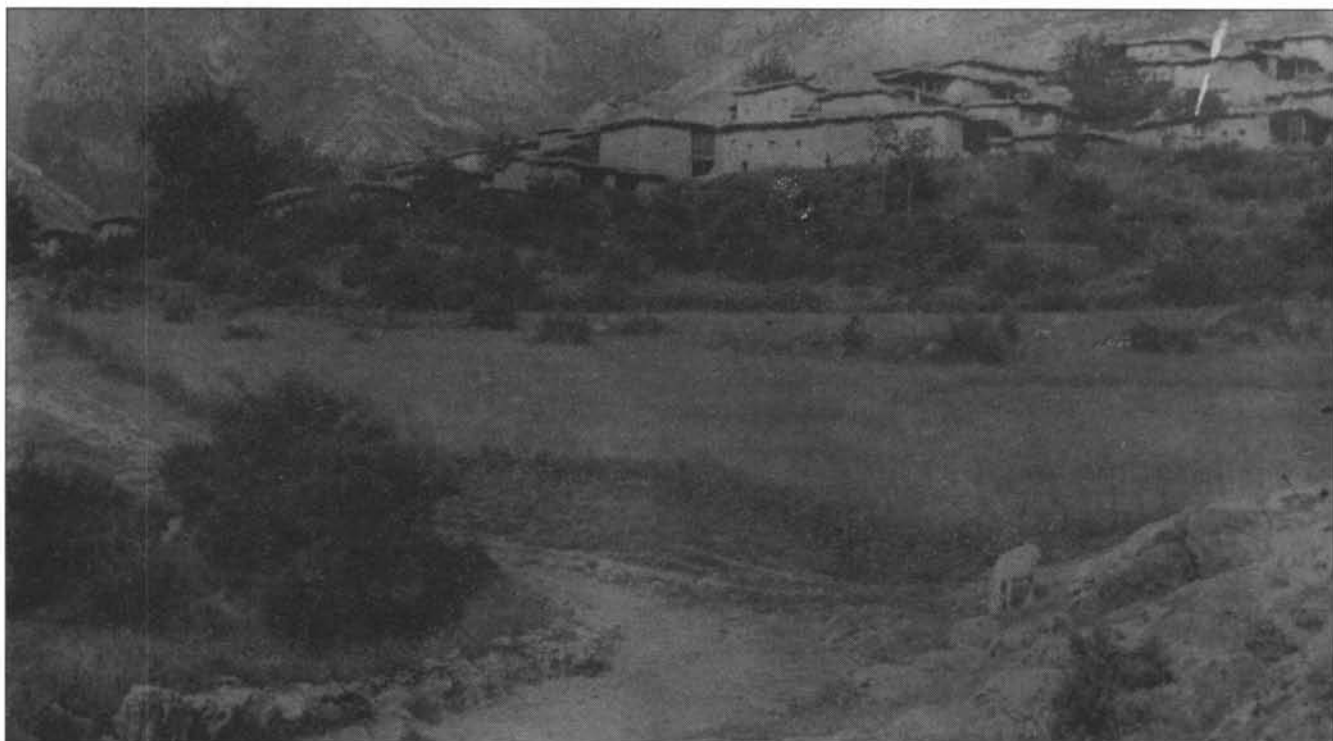
Kurdistan, país de muntanyes de neu eterna, país de valls feréstegues i rierols que llameguen vora praderes de roselles i narcisos... país de llacs de sal i de turquesa. Una llegenda kurda diu que l'home va perdre la immortalitat a Hezargöl, la muntanya dels mil llacs. En principi tan sols hi havia un llac a Hezargöl. Un pastor que cuidava el seu ramat va veure com una serp ferida es dirigia cap al llac, seguida d'altres serps. En va sortir curada. Meravellat, el pastor va córrer a comunicar el miracle al príncep, malalt ja feia un cert temps. Tots dos pujaren de nou a Hezargöl, però cadascuna de les gotes d'aigua que havia llençat la serp en sortir del llac s'havia transformat ella mateixa en un altre llac. Fou impossible trobar l'espill d'aigua originari. Aigua i muntanyes defineixen sempre l'ànima kurda, lligada íntimament a l'entorn.

Muntanyes i valls són a l'origen i la història dels kurds, aquest poble que viu pendent del cant d'una perdiu salvatge i posa noms de flors als seus fills.

El Kurdistan s'estén des de l'altiplà d'Anatòlia fins a l'altiplà iraquí, de l'altiplà armeni fins a la vall de Mesopotàmia. El Tauro i els Zagros conformen la seva espina dorsal, en forma d'un arc que ceneix al nord i l'est el mil·lenari Creixent Fèrtil. Terra de ressonància mítica, des de l'Ararat on la tradició vol que s'aturés l'Arca fins a les muralles enterrades de Nínive a prop del riu Tigris. Qalat Jarmo, prop de Suleimani (Kurdistan d'Iraq), és el bressol del neolític; la ciutadella d'Arbil el nucli habitat més antic del món, testimoni de la desfeta persa davant d'Alexandre el Gran. El gran karavansaray de Diyarbakir parla de l'esplendor de la ruta de la seda; les muralles creuades d'Urfa

de tots els pobles que travessaren el Kurdistan al llarg dels segles.

País sense Estat, el Kurdistan s'unifica en les muntanyes plenes d'història, damunt de les fronteres artificials que separen Turquia, l'Iran, l'Iraq, Síria i la Unió Soviètica. Són Armènia, Azerbaydjan, Luristan, Fars (Pèrsia), Mesopotàmia, Sham (Gran Síria), els qui l'envolten. Més de 25 milions de kurds viuen en aquest territori tan gran com Espanya o França, encara que molts d'ells visquin fora dels límits del Kurdistan, emigrats de segles o en època recent per causes polítiques o econòmiques: a les grans ciutats d'Istanbul («ciutat kurda» més gran del món), a Ankara, a Adana, a Alep, a Damasc, a Bagdad, a Teheran; a Al Jorasan, a l'Afganistan, a Líban, a Xipre, a Israel... i també a l'Europa Occidental i a Amèrica del Nord. Una diàspora producte de l'oblit i la margi-

nació, alarmantment intensificada els darrers anys per causa de l'empobriment calculat de la «Turquia del Sud-est» i les persecucions sanguinàries de Saddam Hussein.

Orígens i història

L'origen dels kurds ha estat motiu freqüent de controvèrsies encara no del tot prou esclarides. La manca d'una tradició escrita anterior a l'Islam i el fracàs de l'etnologia pura van conduir als especialistes, sobretot soviètics, a formular un seguit de teories prenent per base les referències històriques existents i a partir d'estudis lingüístics. El kurd és una llengua d'origen indoeuropeu, pertanyent al grup nord-occidental de les llengües iranïanes, relativament proper al persa i al pàshto o afgà. L'acadèmic soviètic Juri N. Marr va desenvolupar una tesi per la qual els kurds tindrien un origen autòcton, a partir d'armenis, georgians i caldeus. Més endavant, per causes no massa ben justificades, es produiria una substitució total de llur llengua originària per una altra d'arrel indo-iraniana. La teoria més acceptada avui en dia és, no obstant, la formulada per un altre estudiós soviètic. V. Minsky, per qui l'origen dels kurds cal situar-lo probablement en una fusió de diverses tribus iranïanes antigues. Els Medes, que fundaren un poderós imperi a l'Iran occidental cap el segle VII a.C., estarien a la base d'aquesta mescla, amb

aportacions posteriors per part d'escites i cimeris. En la seva expansió cap a l'oest, els kurds absorbirien elements ètnics autòctons de l'Alta Mesopotàmia i l'antiga Armènia. Situats doncs en les regions limítrofes dels grans imperis iranians, el seu substrat cultural i social més antic i encara ben present ens porta de ple fins al món indo-ari. La llengua que n'explica els orígens, recollida al *Shah-name* de Firdawsi, n'és prou indicativa: el tirà Zahhak —«l'home dels deu vicis»— va combatre al rei llegendari d'Iran, Djamchid fins a prendre-li el poder. Però Zahhak, en càstig a la seva maldat, patia el dolor que li produïen dos tumors en forma de serp sobre les espatlles. Els millors metges intentaven curar el mal, però sense resultat. Llavors va intervenir Satan, qui, per a mitigar-li el dolor, va aconsellar-li que apliqués cada dia sobre els tumors un cervell d'adolescent que nodris a les dues serps. Llavors foren sacrificades moltíssimes víctimes. Un dia, el ministre de Zahhak va tenir pietat dels joves sacrificats i decidí de substituir diàriament un cervell humà per un altre de be. Els joves que es salvaven varen refugiar-se a les muntanyes, i amb el temps es convertiren en els avantpassats del poble kurd. Zahaak va morir cremat a mans de Feridun o, segons altres versions, assassinat per l'heroi kurd Kawa, que va rebel·lar als habitants de les muntanyes contra el tirà després del sacrifici dels seus nou fills. Els kurds encara celebren llur festa d'Any Nou (Nawroz) en

memòria d'aquests fets, el dia 21 de març.

L'Islam va arribar al Kurdistan de la mà dels àrabs l'any 637. Llur islamització fou ràpida, però els kurds, refugiats a llurs muntanyes resistirien sempre l'autoritat efectiva dels califes a nivell polític. Algunes dinasties kurdes fundaren principats independents que seguien tan sols de nom i en teoria els dictats del poder califal. El concepte islàmic d'«umma» (comunitat musulmana) és essencial per a comprendre l'esdevenir històric dels pobles i els grans imperis islàmics. Els kurds, i de pas també llurs reialmes autònoms, es «fongueren» durant segles en l'estructura superior que suposa l'Islam, i per tant en l'acatament a la institució del Califat. La lluita per l'Islam va predominar per damunt de qualsevol aspiració nacional, per bé que mai va fer diluir els profunds signes d'identitat del poble kurd. Un exemple n'és Saladí, kurd nascut a Tikrit, fundador del Sultanat del Ayyubí. Cabdill de l'Islam, figura mitificada fins i tot a Occident després de la seva reconquesta de Jerusalem, no va seguir una política «kurda» ni va gosar desobeir l'autoritat califal de Bagdad. Els kurds, però, ocuparen importants càrrecs en l'administració civil i militar del seu imperi.

El 1514, amb la victòria de Selim I sobre el shah Ismail a la batalla de Tchaldyran, el Kurdistan va quedar dividit entre dos grans imperis: l'Imperi Otomà i l'Imperi Safaví, enfrontats per qüestions d'aspiracions territorials i he-

gemòniques sobre Mesopotàmia i també per concepcions diverses a nivell religiós (Islam sunní —otomans— contra Islam xií —perses safavís—). Ambdós imperis utilitzarien els kurds, organitzats en un seguit de principats semi-independents, vassalls del poder central però independents «de facto», que servien d'estats coixí a les fronteres respectives. Aquests principats seguien una organització política basada en el feudalisme, i les primeres revoltes contra els sultans otomans es van produir quan aquests intentaren, a principis del segle XIX, de centralitzar de cop i volta llur poder suprimint els privilegis dels senyors feudals kurds a nivell econòmic i militar. La penetració d'ideologies nacionalistes procedents d'Europa —on els sultans d'Istanbul havien perdut quasi tots els territoris— començaren també a influir cada cop més en els pobles d'Orient Mitjà sotmesos a l'autoritat otomana, inclosos els kurds. El Shayj Obaydullah de Nehri, que es va revoltar contra el sultà el 1880, va ser el primer en formular la necessitat d'un Kurdistan unit i independent, a més de la col·laboració amb les altres minories de l'Imperi tant otomà com persa. La ideologia nacionalista va arribar també a la pròpia Istanbul, prenent el domini de la situació amb l'accés al poder dels Joves Turcs el 1908. Els darrers anys de l'Imperi Otomà suposen l'esclafament del poder aglutinador del sultà-califa pel radicalisme intolerant dels nacionalistes turcs.

Les potències guanyadores de la Primera Guerra Mundial varen considerar la creació d'un Kurdistan independent al sud del llac de Van i a la província otomana de Mossul, segons les clàusules del Tractat de Sèvres (1920). El president nord-americà Woodrow Wilson havia plantejat la fundació de tres estats als territoris no turcs de l'Imperi Otomà desintegrat: Armènia, Kurdistan i Aràbia. Els interessos petrolers de França i —sobretot— Gran Bretanya, i el triomf de la revolució kemalista a Turquia, arruinaren aquest projecte. Pel Tractat de Lausanne (1923), el Kurdistan otomà quedava dividit entre la República Turca, Síria i l'Iraq —turcs, francesos i anglesos—. El Kurdistan d'Iraq —antic vilaiat de Mossul en línies generals— fou inclòs al nou estat sota protecció britànica el 1926. El Kurdistan de Persia correspon a l'actual Kurdistan d'Iran.

Dividits doncs principalment entre quatre estats, els kurds no han deixat mai de ser víctimes de repressions sanguinàries per part dels governs respectius. Motius de caire econòmic i

ideològic són al rerafons del silenci, l'oblit i el genocidi permanent de què ha estat objecte el poble kurd al llarg d'aquest segle. L'ultra-nacionalisme para-feixista de Turquia ha portat fins i tot a negar-ne l'existència i titllar els kurds de «turcs de les muntanyes». El pan-arabisme en versió Ba'ath de Síria i sobre tot l'Iraq ha produït alguns dels capítols més revulsius de la història kurda més recent, com ara els bombardejos químics del 1988 o l'èxode massiu de que es fan ressò, per fi, els mitjans de comunicació internacionals aquests darrers dies. El nacionalisme persa del Shah, que considerava els kurds com «els aris més purs» i en recordava els lligams ètnics, lingüístics i històrics amb la resta de pobles iranians, ha donat pas amb la República Islàmica de l'Iran a una revifalla del concepte d'«umma» que intenta justificar la no concessió de qualsevol dret polític específic al poble kurd. Víctimes també de la política de blocs i de la seva caiguda, els kurds continuen esperant dramàticament l'hora en què els factors deixin de ser adversos per a la creació del seu Estat, mentre les consciències del poder internacional tan sols semblen reaccionar mogudes per «sentit humanitari» davant la repressió intolerable que duu a terme un cop més l'exèrcit de Saddam Hussein. Enrera queden les fites d'una lluita desesperada que continua alimentant-se de l'orgull que neix d'una consciència d'identitat pròpia insubornable: les revoltes i deportacions de temps de Mustafà Kemal Atatürk; la República Kurda de Mahabad (1946); la guerra civil dirigida per Mulla Mustafà Barzani a l'Iraq (1961-1975); la conquesta de Kirkuk per la guerrilla el dia de Nawroz, l'any 1991.

La llengua com a nexa d'identitat

La llengua és l'element d'identificació i d'unió més clar i indiscutible entre els kurds. La llengua kurda pertany al grup nord-occidental de les llengües iranians. És per tant una llengua del tronc indo-europeu, que no té res a veure amb l'àrab —semítica— ni amb el turc —altaica—. El kurd es relaciona, pel contrari, amb el persa, el pàshto o afgà, el baluchi, l'osseta, etc. Per causes geogràfiques, socials i històriques, lligades sobretot a l'estructura tribal nascuda de l'aïllament que han imposat al poble kurd llurs pròpies muntanyes, la llengua kurda presenta una gran varietat dialectal. Aquesta disgregació ha estat aprofitada també pels governs dels Estats que divideixen el Kurdistan com a mètode de repres-

sió cultural, impeding una unificació dels dialectes en forma d'una o dues llengües de «cultura» i aprofitant les diferències per a negar la naturalesa kurda d'un o altre dialecte. A Turquia la llengua kurda ha estat prohibida fins ara, i contemplada oficialment com una «corrupció» del turc a base d'infiltració d'elements procedents de l'àrab i el persa. A l'Iran no gaudeix de cap estatus oficial ni es contempla en cap pla d'ensenyament. A l'Iraq, el kurd ha estat considerat com a llengua oficial tan sols a la meitat de les seves regions kurdes, i el seu ensenyament progressivament restringit els darrers anys. Tan sols els kurds de la Unió Soviètica que viuen dintre la República d'Armènia han gaudit de plena llibertat en la utilització de llur idioma matern.

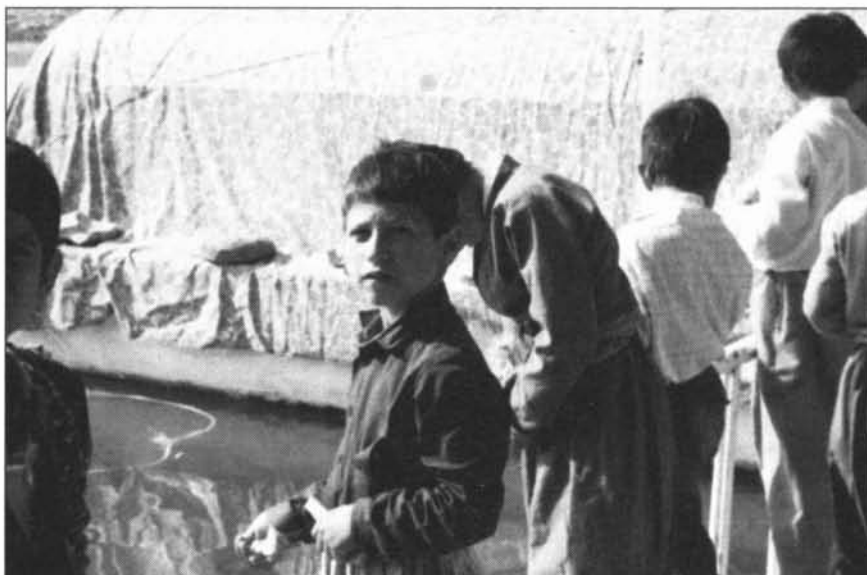
Els especialistes acostumen a reunir tots els dialectes kurds en tres grans grups: a) Kurd Septentrional o Kurmandji. Inclou les parles dels kurds de Turquia, Síria, la Unió Soviètica i algunes regions del nord-oest de l'Iran —Azerbaydjan occidental— i del nord de l'Iraq —Bahdinan—; b) Kurd Central o Sorani. És el grup parlat majoritàriament pels kurds de l'Iran i de l'Iraq; c) Kurd Meridional. Inclou un seguit de dialectes encara poc estudiats que es parlen en diverses zones de l'Iran occidental —Kermanshah i Elam— i també de l'Iraq —Khanakin i rodalies—. Alguns dialectes són encara avui motiu de discussió i difícils de classificar. Alguns iranistes prefereixen considerar-los com a dialectes iranians independents dels kurds, mentre altres els inclouen dins del marc general de la llengua kurda. Són principalment el zaza, parlat a Anatòlia Central —Dersim—, el guraní, utilitzat per comunitats kurdes de la frontera irano-iraquiana principalment, i el lurí, llengua dels luris i bakhtiariis, tribus para-kurdes que s'estenen fins al cor de la Pèrsia antiga, damunt del Golf Pèrsic.

El Kurmandji i el Sorani han donat lloc a llengües literàries brillants. La literatura kurda es d'arrel principalment popular i el seu folklor es considera un dels més rics del món. Alguns estudiosos han parlat fins i tot d'«hipertrofia» tot referint-se a la tradició popular kurda. Existeix, però, una abundant literatura escrita que es remunta al segle X-XI, tot i que el seu desenvolupament s'intensifica només a partir del segle XVII. Dos poetes han estat aquest segle candidats al premi Nobel: Cigerxön (1903-1984), en kurmandji, i Abdullah Goran (1904-1962) en sorani. El dialecte guraní va servir de base a una brillant literatura de caire religiós, utilitzada com a llengua vehicular per la secta Ahl al-Haqq.

Transfons religiós en la societat kurda

Els kurds són un poble musulmà en llur majoria. Malgrat això, la pervivència d'elements religiosos i socials anteriors a l'Islam han conduït a un enfocament ben personal de l'Islam i la societat que se'n deriva. La primera religió del Kurdistan fou el Mazdeisme, la religió de Zaratustra, oficial als imperis Aquemènida i Sassànida. Havien adorat les forces de la naturalesa, culte del qual en trobem encara rastres persistents en el simbolisme del foc a la festa de Nawroz, Any Nou kurd. El Cristianisme es va estendre pel Kurdistan des dels segles IV i V, sobretot a les regions de Mossul i al nord de Síria, sense comptar la mil·lenària convivència amb els armenis. L'Islam va sobreposar-se a aquests rerafons de segles a partir del 637. La majoria dels kurds romandria fidel a la sunna i el poder califal de Damasc i Bagdad, seguint la tradició de les escoles shafai i també hanafi. Alguns es convertirien a la xiia. Una part d'ells formarien la secta dels Ahl al-Haqq, divinitzadors de la figura de l'iman Ali, gendre del Profeta. Des del segle XI hi trobem també els Yezidis, mal anomenats «Adoradors del Diable». Els Yezidis viuen principalment a Sindjar i el Bahdinan (nord de l'Iraq), però també a Turquia. La seva religió és una barreja molt peculiar d'elements zoroastrians, cristians i musulmans, des del ritual amb foc fins a la creença de la redempció de l'àngel caigut, Satanàs. Hi hagué també comunitats jueves que emigraren a Israel a partir del 1948.

Els kurds viuen la religió de forma més aviat popular, gens fanatitzada. La seva tolerància s'origina en l'assimilació d'elements no propiament ortodoxos d'època pre-islàmica: màgia i superstició popular, tradició folklòrica, restes de matriarcat social... La religió no és de fet un element aglutinador ni un signe d'identitat kurda. Els kurds donen més importància a la tradició que no pas a la religió, estructurant la seva vida d'acord sobretot amb la primera. Això no ha impedit, però, que l'Islam hagi jugat un paper essencial en el desenvolupament històric i social del Kurdistan, com ho demostra la importància que encara conserven les confraries sufis en determinades relacions tribals i familiars, fins i tot polítiques. Els shaykhs jugaren un paper destacat en les revoltes kurdes del segle XIX a l'Imperi Otomà, i no cal oblidar que el mític Mulla Mustafà Barzani, líder de la revolució kurda a l'Iraq, era ell mateix fill d'un shaykh que pertanyia a la con-

fraria dels Naqshabandis, introduïda al Kurdistan durant el segle XVI. Mulla Mustafà sempre va respectar, d'altra banda, la més estricta jerarquia familiar i tribal, sense proclamar-se mai en un càrrec —el de shaykh— que corresponia per dret de successió al seu germà més gran. Les generacions més joves han tendit a veure l'Islam com a la causa i origen principal de l'estancament de la societat kurda, i fins i tot del seu fracàs polític. L'agnosticisme creix, sens dubte, amb gran rapidesa al Kurdistan. Els signes més profunds que identifiquen i fan moure la complexa societat kurda no avancen, no obstant, amb la mateixa rapidesa, i la persistència d'un pensament «tribal» va més enllà que algunes evolucions socials concretes, més o menys intenses

segons les regions i d'acord amb la inèrcia intrínseca a la pròpia societat kurda o a les fortes pressions exteriors. En aquest sentit, cal qualificar de veritable «genocidi» la destrucció perpetrada per Saddam Hussein contra les estructures bàsiques del Kurdistan en deportar més d'un milió de kurds a les ciutats —camps de concentració— tot arrasant més de quatre mil pobles i petites ciutats i suprimint el sistema econòmic agrícola i ramader que constitueix un dels elements definitoris del poble kurd.

Hushyar Mariwan
(Vice-President del Comitè
per a la Defensa del
Poble Kurd)
Gian Mardin

Bibliografia essencial

Bois, Thomas. *Connaissance des Kurdes*. Khayats. Beirut, 1965.
Challand, Gérard. *Les Kurdes et le Kurdistan* (col·lectiu). Maspéro, París, 1978.
Eagleton, William jr. *The Kurdish Republic of 1946*. Oxford University Press. London, 1963.
Galletti, Mirella. *I Curdi nella Storia*. Vecchio Faggio. Chieti, 1990.
Ghassemlou, Abdulrahman. *Kurdistan and the Kurds*. Collets. London, 1965.
Hansen, Henny-Harald. *The Kurdish woman's life. Field research in a muslim society, Iraq*. Nationalmuseet. Copenhagen, 1961.

Kutschera, Chris. *Le mouvement national kurde*. Flammarion. París, 1979.
Mackenzie, D.N. *Kurdish Dialect Studies*. Oxford University Press. London, 1961 (vol. 1), 1962 (vol. 2).
More, Christiane. *Les Kurdes aujourd'hui. Mouvement national et partis politiques*. L'Harmattan, París, 1984.
Nikitine, Basil. *Les Kurdes*. Imprimerie Nationale. París, 1956.
Vanly, I.C. *Le Kurdistan irakien Entité Nationale. Étude de la révolution de 1961*. La Baconnière. Neuchâtel, 1970.
Wahby, Tawfin, C.J. *A Kurdish-English dictionary*. Clarendon-Press. London, 1966.